

Бахмач А.О., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ БІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ У КРИМІНОЛОГІЇ

За час існування кримінології як науки була створена, досліджена та обґрунтована значна кількість кримінологічних теорій.

Метою створення кримінологічних теорій та проведення кримінологічних досліджень є намагання вчених та дослідників-практиків відповісти на два ключові питання щодо такого суспільного явища як злочинність:

1. Чому люди стають злочинцями або під впливом яких внутрішніх та зовнішніх факторів люди здійснюють антисоціальні вчинки (кримінальні правопорушення)?

2. За допомогою яких інструментів (заходів, дій) можна вплинути на людину, щоб вона утрималась від вчинення антисоціальних вчинків (кримінальних правопорушень)?

Кримінологічні теорії вітчизняні та зарубіжні вчені-кримінологи, зазвичай, поділяють на три основні групи: біологічні (антропологічні) теорії; психологічні теорії; соціологічні теорії [1, с. 41].

У цьому дослідженні розглядаються біологічні теорії у кримінології та досліджується сучасний стан їхнього розвитку та проблеми, які існують в цьому напрямку кримінологічних досліджень.

Основним припущенням біологічних теорій є гіпотеза, що люди вчиняють антисоціальні вчинки внаслідок дії біологічних (фізіологічних) чинників. І такі чинники існують та впливають на людину незалежно від її волі. Тобто, розробники таких теорій, фактично стверджують, що моделі поведінки та особисті якості людини зумовлені виключно біологічними процесами, які відбуваються в тілі та мозку людини.

Серед основних причин схильності людини до вчинення кримінальних правопорушень виділяють:

– спадковість (наслідування від батьків моделі антисоціальної поведінки). Основоположником таких теорій вважається Бенедикт Морель, який ще у 1850-х роках у своїх дослідженнях висунув теорію дегенерації поколінь (дегенеративна теорія), яка полягає в тому, що нижчі соціальні класи, які знаходяться під впливом шкідливих речовин, таких як алкоголь та наркотики, передають у спадок своїм нащадкам схильність до антисоціальних дій. Теорія Мореля, який за фахом був психіатром, суттєво вплинула на подальший розвиток психіатрії та кримінології та

була розвинута у працях багатьох послідовників у першій половині двадцятого сторіччя, зокрема психіатра Еміля Крепліна, кримінолога Франца Екснера [2].

– генетичні фактори, зокрема, фізіологічна будова людського тіла, наприклад форма черепа. Започаткував цей напрям Чезаре Ломброзо, який у 1876 році виклав у своїй науковій праці «Злочинець» атавістичну теорію про вроджену схильність до вчинення злочинів під впливом теорій френології (система аналізу сильних і слабких сторін людини на основі розміру та форми ділянок черепа) та теорії еволюції Дарвіна [3, с. 249-253].

Слід окремо зазначити, що теорія дегенерації та атавістична теорія, а також теорії послідовників цих припущень відіграли значну негативну роль у суспільному розвитку людства у першій половині двадцятого сторіччя, оскільки не маючи під собою достатнього наукового обґрунтування, а лише базуючись на статистичних спостереженнях, що мали велику похибку та недосконалу методологію (або взагалі її не мали), стали науковою основою для обґрунтування расової нерівності та переслідування окремих соціальних груп. У результаті ці кримінологічні теорії, хоча і вважаються класичними біологічними теоріями, але у більшості визнані такими, що не мають достатньої доведеності. А деякі їхні базові основи взагалі були визнані псевдонауковими, зокрема, френологія.

Подальший розвиток біологічних теорій базувався на нових технічних та технологічних можливостях дослідження тіла та головного мозку людини, які з'являлися на тлі загального розвитку окремих наук, зокрема, медицини та біохімії.

Серед сучасних біологічних теорій основними та найбільш поширеними є теорії, які ґрунтуються на подальших дослідженнях функцій головного мозку людини (будови тих чи інших ділянок головного мозку). Це відомі кримінологічні дослідження початку двадцять першого сторіччя Адріана Рейна, Джемі Нюсома та інших.

Також серед різноманіття сучасних біологічних теорій окремо виділяються нейрологічні (дослідження впливу стану центральної нервової системи на схильність до вчинення антисоціальних дій) та дослідження впливу можливості синтезу тих чи інших гормонів, зокрема, дофаміну та серотоніну на поведінку людини. Серед відомих досліджень тут можна виділити дослідження кримінологів Каспі, 2002; Моффіта, 1990; Ішікава та Рейн, 2003 [4, с. 72-80].

Тобто, фокус уваги у сучасних біологічних теоріях направлений на більш складні об'єкти дослідження, ніж це було у класичних біологічних теоріях.

Однак, навіть сучасні біологічні теорії не можуть надати чітких відповідей на два основні питання кримінології, які наведені вище. Соціальні кримінологічні теорії знаходяться на схожій стадії розвитку, яка характеризується великою кількістю різних припущень, які конкурують між собою. Тобто, за час існування кримінології та проведення кримінологічних досліджень так і не було винайдено універсальної теорії, яка би допомогла вирішити проблему злочинності у суспільстві. І це незважаючи на все більший арсенал інструментів та знань, які надає наука для проведення досліджень.

При цьому слід зазначити, що медицина, на останніх дослідженнях якої ґрунтуються сучасні біологічні кримінологічні теорії, також не змогла за сторіччя свого розвитку винайти інструменти повного звільнення людини від процесу старіння чи відкрити можливості регенерації органів чи кінцівок, а тим більше суттєво продовжити термін життя людини, не говорячи вже про біологічне безсмертя. І тому, медицина зосередилась на вирішенні завдання покращення якості життя людини у будь-якому віці, зокрема у старості.

Така позиція ВОЗ, на мою думку, має надати поштовх і для нового етапу розвитку біологічних кримінологічних теорій, як таких, що досліджують суто фізіологію людини, рівно як і соціальних кримінологічних теорій, які досліджують причини злочинності під впливом соціуму.

Адже, застосування у кримінології суто механістичного підходу фактично довело свою неефективність.

І тому кримінологія потребує нових досліджень, зокрема, які фактори окрім біологічних та соціальних впливають на злочинність, а також яким чином духовний розвиток людини може знизити ступінь ризику вчинення нею антисоціальних вчинків.

Це питання видається особливо важливим щодо країн, населення яких потрапило під раптовий вплив особливо небезпечних психологічних факторів, як, наприклад, громадяни України під час війни, внаслідок чого значна частина населення (військові і цивільні) страждає на посттравматичний стресовий розлад та інші захворювання чи важкі стани психіки, що, в свою чергу, значно підвищує ризики зростання рівня злочинності в таких країнах.

Література

1. Кримінологія: підручник / за ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головкина. Харків: Право, 2014.
2. Charlotte Nickerson. Biological Theories of Crime. URL: <https://www.simplypsychology.org/biological-theories-crime.html>.
3. Гусар Л. Біологічна концепція Чезаре Ломброзо. *Підприємництво, господарство і право*. № 8. 2020.

4. Guy R. The potential of biosocial criminology. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. № 1. 2018.

УДК 351.743(477)(043.2)

Безпалова О.І., д.ю.н., професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ: ВІД МЕТОДОЛОГІЇ ДО ПРАКТИКИ

Основною передумовою становлення України як дійсно правової держави є вироблення та впровадження з урахуванням відповідних європейських стандартів дієвого механізму дотримання принципу верховенства права в діяльності органів державної влади, забезпечення прав і свобод громадян, підтримання належного стану законності та правопорядку. Вирішення цієї проблеми потребує посилення правоохоронної функції держави, зокрема вдосконалення механізму реалізації правоохоронної функції держави, внаслідок чого можна буде досягти зниження рівня злочинності в суспільстві, підвищити рівень правової культури населення.

В умовах демократизації суспільства та держави, вибору європейського шляху розвитку нашої держави існує нагальна потреба у переосмисленні правоохоронної функції держави, виробленні дієвого механізму її реалізації з урахуванням європейських стандартів у цій сфері. На нашу думку, реалізація державою правоохоронної функції має здійснюватися з урахуванням таких принципів: верховенства права; законності; відкритості та прозорості; заборони зловживання владою; об'єктивності; професіоналізму; етичності; відповідальності; спрощення адміністративних процедур; доступності публічних послуг; електронного урядування та використання електронної пошти. Вважаємо, що врахування запропонованих принципів реалізації правоохоронної функції держави сприятиме підвищенню ефективності діяльності відповідних суб'єктів та виведенню її на якісно новий рівень відповідно до загальноєвропейських стандартів [1, с. 34-35].

З урахуванням зазначеного, практична реалізація правоохоронної функції можлива за умови дотримання ряду вимог, а саме:

По-перше, наявність збалансованої системи нормативно-правових актів, у яких визначаються основні напрями державної політики у цій сфері, закріплене коло суб'єктів, уповноважених цю політику реалізовувати, та особливості їх взаємодії один з одним. В умовах